FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT GEORGES COSMAS

fremsat den 17. juli 1997 *

I — Indledende bemærkninger

1. I denne sag har Arrondissementsrechtbank, Amsterdam, forelagt Domstolen tre præjudicielle spørgsmål dels om fortolkningen af visse bestemmelser i punkt 4 i rubrikken vedrørende Nederlandene i bilag VI til Rådets forordning (EØF) nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere, selvstændige erhvervsdrivende og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet [1], dels om, hvorvidt ovennævnte bestemmelser er gyldige set i forhold til EF-traktatens artikel 48 og 51.

Disse spørgsmål er rejst i en sag mellem på den ene side to nederlandske statsborgere og på den anden side den kompetente nederlandske socialsikringsmyndighed, og det ønskes oplyst, om der ved beregningen af en social sikringsydelse ved uarbejdsdygtighed skal tages hensyn til de perioder, hvor de pågældende statsborgere forrettede militærtjeneste.

* Originalsprog: græsk.

1 — Jf. denne forordning som affattet i Rådets forordning (EØF) nr. 2001/83 af 2.6.1983 (EFT L 230, s. 6) og i Rådets forordning (EØF) nr. 1248/92 af 30.4.1992 (EFT L 136, s. 7).

II — Nederlandsk ret

2. Som det fremgår af sagens akter, reguleres den tvungne forsikring mod invaliditet i Nederlandene af to forskellige love: Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering af 18. februar 1966 (lov om forsikring mod uarbejdsdygtighed, herefter »WAO«) og Algemene Arbeidsongeschiktheidswet af 11. december 1975 (lov om almindelig regulering vedrørende uarbejdsdygtighed, herefter »AAW«).

3. Med WAO, der trådte i kraft den 1. juli 1967, indførtes tvungen forsikring mod uarbejdsdygtighed på arbejdsmarkedet.

WAO's artikel 3 definerer arbejdstagere som fysiske personer, der står i et privatretligt eller offentligretligt ansættelsesforhold.

I henhold til artikel 6, stk. 1, litra a), falder tjenestemænd uden for WAO's anvendelsesområde [2].

WAO's artikel 6, stk. 1, litra b), bestemmer bl.a., at et arbejdsforhold mellem en person, som opfylder en forpligtelse, der er pålagt personen ved lov eller som følge af en anden kontrakt end en arbejdskontrakt indgået af ham med myndighederne til brug for landets forsvar, ikke anses for et lønnet ansættelsesforhold.

Retten til en ydelse og størrelsen heraf er ifølge denne lov ikke afhængig af forsikringsperiodernes varighed. Ydelsens størrelse fastlægges på grundlag af arbejdstagerens invaliditetsgrad og hans dagløn (med en vis overgrænse).

4. I AAW, der trådte i kraft den 1. oktober 1976, er der indført en ordning med tvungen invaliditetsforsikring for alle nederlandske indbyggere. Retten til at oppebære ydelser og beregningen af disse er ikke knyttet til nogen betingelser vedrørende forsikringsperioder.

2 — I Nederlandene var tjenestemænd og personer ligestillet hermed oprindelig forsikret mod uarbejdsdygtighed i Pensioenwet (lov om pensioner af 1922). Denne lov blev i 1965 afløst af »Algemene Burgerlijke Pensioenwet« (lov om almindelig tjenestemandspension — ABPW): jf. dom af 17.10.1995, sag C-227/94, Olivieri-Coenen, Sml. I, s. 3301, præmis 5.

III — De faktiske omstændigheder

5. Fra 1957 til 1969/70 arbejdede Grahame, der er nederlandsk statsborger, i Nederlandene. Han aftjente værnepligt i Nederlandene fra den 2. december 1959 til den 7. maj 1960 og dernæst i det tidligere Hollandsk Ny Guinea indtil den 1. maj 1961. Dernæst boede og arbejdede han i Tyskland, senest som tjener. Den 16. oktober 1989 blev han ramt af uarbejdsdygtighed og modtog sygedagpenge (men ikke ydelser ved invaliditet) indtil den 19. juli 1991.

Ved afgørelse af 18. oktober 1993 bevilgede den kompetente nederlandske forsikringsinstitution, Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging (herefter »NAB«), fra den 20. juli 1991 en social sikringsydelse i henhold til WAO, svarende til en uarbejdsdygtighedsgrad på 80-100%. Ved beregningen af ydelsens størrelse lagde NAB ca. fem års erhvervsaktivitet i Nederlandene til grund og tog ikke hensyn til den periode, hvor han gjorde militærtjeneste.

6. Hollanders, der ligeledes er nederlandsk statsborger, aftjente værnepligt i Nederlandene fra den 10. juni 1953 til den 16. maj 1955, hvorefter han i fortsættelse heraf gjorde frivillig militærtjeneste indtil den 11. februar 1958. Fra 1960 arbejdede han i

Luxembourg, hvor han blev ramt af uarbejdsdygtighed i 1991.

Ved afgørelse af 22. marts 1994 bevilgede NAB ham en ydelse i henhold til WAO fra den 17. juni 1992 på grundlag af en uarbejdsdygtighedsgrad på 80-100%. Ved beregningen af denne ydelse lagde NAB en forsikringsperiode på 35 år til grund, heraf cirka fire år i Nederlandene.

7. I begge sager mente NAB, at de perioder, i hvilke de pågældende gjorde militærtjeneste, ikke kunne sidestilles med »lønnet arbejde« som omhandlet i forordning nr. 1408/71's bilag IV, rubrik J, punkt 4, henholdsvis litra a) (som affattet den 20.7.1991) og litra c) (som affattet den 17.6.1992).

8. Grahame og Hollanders indbragte afgørelserne for Arrondissementsrechtbank, Amsterdam, Forvaltningsretlig Afdeling. Denne ret har rejst spørgsmålet, om den ovennævnte bestemmelse i forordning nr. 1408/71 er forenelig med princippet om arbejdskraftens frie bevægelighed, som det er fastlagt i traktatens artikel 48 og 51, og herved især, om undtagelsen i artikel 48, stk. 4 — hvorefter bestemmelserne i artikel 48 ikke gælder for ansættelser i den offentlige administration — også omfatter tilfælde som dem, der her er tale om. Retten har i øvrigt været i tvivl om, hvorledes udtrykket »perioder med lønnet arbejde« i forordningens bilag VI, punkt 4, skal læses set i lyset af fællesskabsretten. Retten har stillet Domstolen følgende spørgsmål:

IV — De præjudicielle spørgsmål

»1) Skal EF-traktatens artikel 48 og 51 fortolkes således, at artikel 4, litra a), henholdsvis litra c), i afsnit J i bilag VI til forordning nr. 1408/71 er uforenelig hermed, for så vidt der i disse forordningsbestemmelser ikke tages hensyn til bestemte beskæftigelsesperioder ved beregningen af en pro rata temporis-ydelse i henhold til WAO for vandrende arbejdstagere?

2) Skal artikel 4, litra a), henholdsvis litra c), i afsnit J i bilag VI til forordning nr. 1408/71, således som bestemmelserne var affattet henholdsvis den 20. juli 1991 og den 17. juni 1992, fortolkes således, at der ved perioder med lønnet arbejde og dermed ligestillede perioder, der er tilbagelagt i Nederlandene før den 1. juli 1967, også skal forstås:

a) perioder, hvori den pågældende aftjente sin værnepligt i henhold til nederlandsk lovgivning?

b) perioder, hvori den pågældende var i nederlandsk militærtjeneste som frivillig og i kraft heraf var omfattet af en særlig lovbestemt forsikring mod uarbejdsdygtighed for tjenestemænd og hermed ligestillede personer?

3) Gør det nogen forskel for besvarelsen af spørgsmål 2, om de perioder, hvori den pågældende aftjente sin værnepligt i henhold til nederlandsk lovgivning, er tilbagelagt inden for eller uden for Den Europæiske Unions (på daværende tidspunkt Det Europæiske Fællesskabs) område?«

V — Fællesskabsretten

9. I traktatens artikel 48 fastslås princippet om arbejdskraftens frie bevægelighed, hvorved det dog i stk. 4 siges, at »bestemmelserne i denne artikel ... ikke [gælder] for ansættelser i den offentlige administration«.

10. Desuden fastsættes følgende i artikel 51:

»På forslag af Kommissionen vedtager Rådet med enstemmighed de foranstaltninger vedrørende social tryghed, der er nødvendige for at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed, især ved at indføre en ordning, som gør det muligt at sikre vandrende arbejdstagere og deres ydelsesberettigede pårørende:

a) sammenlægning af alle tidsrum, der i de forskellige nationale lovgivninger tages i betragtning med henblik på at indrømme og opretholde retten til ydelser og på beregning af disse

b) betaling af ydelser til personer, der bor inden for medlemsstaternes områder.«

11. På grundlag af artikel 51 udstedte Rådet forordning nr. 1408/71 og forordning (EØF) nr. 574/71 af 21. marts 1972 om regler til gennemførelse af førstnævnte forordning (EFT 1972 I, s. 149); formålet med disse forordninger er først og fremmest at samordne de forskellige nationale lovgivninger på området således, at arbejdskraftens frie bevægelighed ikke medfører, at de arbejdstagere, der benytter sig af denne frihed, bliver dårligere stillet end de, der kun er beskæftiget i en enkelt medlemsstat.

12. I artikel 40, stk. 1, i forordning nr. 1408/71, der vedrører bevilling af ydelser ved invaliditet, når en arbejdstager successivt har været omfattet af forskellige medlemsstaters lovgivning, og størrelsen af ydelsen ved invaliditet i mindst én af lovgivningerne afhænger af forsikringsperiodernes varighed (som det f.eks. i den konkrete sag er tilfældet med den nederlandske lovgivning) henvises der, hvad beregningen af ydelserne angår, til kapitel 3 om pensioner ved alderdom og dødsfald, og herved især til artikel 46, der vedrører den beregning, som de enkelte kompetente forsikringsinstitutioner i medlemsstaterne skal foretage.

13. Hvad angår anvendelsen af den nederlandske lovgivning om forsikring mod uarbejdsdygtighed bestemte forordning nr. 1408/71 som affattet på det relevante tidspunkt i Grahame-sagen — dvs. som affattet i forordning nr. 2001/83 [3] — følgende vedrørende Nederlandene [4] i bilag VI, rubrik I, punkt 4:

»Ved anvendelse af artikel 46, stk. 2, i forordningen overholder de nederlandske institutioner følgende bestemmelser:

a) Såfremt den pågældende på det tidspunkt, hvor uarbejdsdygtigheden med invaliditet til følge indtrådte, var arbejdstager i henhold til forordningens artikel 1, litra a), fastsætter den kompetente institution kontantydelsernes størrelse i henhold til bestemmelserne i lov af 18. februar 1966 om forsikring mod uarbejdsdygtighed (WAO) under hensyntagen til:

— de forsikringsperioder, der er tilbagelagt i henhold til ovennævnte lov af 18. februar 1966 (WAO)

—...

— de perioder med lønnet arbejde og dermed ligestillede perioder, der er tilbagelagt i Nederlandene før den 1. juli 1967.«

14. I øvrigt bestemte forordningen som affattet på det tidspunkt, der er relevant i Hollanders' tilfælde, nemlig som ændret ved forordning nr. 1248/92, bilag VI, rubrik J, punkt 4, følgende:

»a) ...

b) Såfremt den pågældende ... har ret til en nederlandsk ydelse ved invaliditet,

3 — Der indeholder ændringerne ifølge forordning (EØF) nr. 1390/81 (EFT L 143, s. 1).

4 — På nuværende tidspunkt rubrik J (og oprindelig rubrik F).

fastsættes denne ydelse efter de i forordningens artikel 46, stk. 2, fastsatte bestemmelser:

i) i henhold til bestemmelserne i ... WAO, såfremt den pågældende på det tidspunkt, hvor uarbejdsdygtigheden indtrådte, som arbejdstager i den i forordningens artikel 1, litra a), omhandlede forstand var forsikret mod denne risiko efter lovgivningen i en anden medlemsstat

ii) ...

c) Ved beregningen af ydelser, der fastsættes i henhold til ovennævnte lov af 18. februar 1966 (WAO) eller ovennævnte lov af 11. december 1975 (AAW), tager de nederlandske institutioner hensyn til:

— de perioder med lønnet arbejde og dermed ligestillede perioder, der er tilbagelagt i Nederlandene før den 1. juli 1967

— ...«

15. Endelig bestemmes det i artikel 1, at

»s) ... udtrykket 'beskæftigelsesperioder' eller 'perioder med selvstændig virksomhed' [betyder] perioder, der i den lovgivning, hvorefter de er tilbagelagt, betegnes eller anerkendes som sådanne, samt alle dermed ligestillede perioder, for så vidt de efter denne lovgivning anses for ligestillet med beskæftigelsesperioder eller perioder med selvstændig virksomhed«.

VI — Realiteten

16. Det bestrides ikke, at Grahame og Hollanders var arbejdstagere på det tidspunkt, hvor uarbejdsdygtigheden indtrådte, og dermed omfattet af forordningen, at de for den nederlandske institutions regning har ret til ydelser ved invaliditet, og at disse ydelser i det foreliggende tilfælde fastsættes i henhold til artikel 46, sammenholdt med ovennævnte bestemmelser i bilag VI, punkt 4, henholdsvis litra a) og litra c).

I betragtning af, at sidstnævnte bestemmelser, som de successivt har været gældende, ikke er væsensforskellige og er de centrale regler i denne sag, omtaler jeg dem i

det følgende som »de omtvistede bestemmelser i bilag VI«.

Af systematiske grunde skal jeg først behandle det andet, derefter det tredje og til sidst det første spørgsmål.

A — *Det andet spørgsmål*

17. I sit andet spørgsmål har den nationale ret spurgt, om de perioder, hvori der inden den 1. juli 1967 blev gjort henholdsvis tvungen og frivillig militærtjeneste i de nederlandske bevæbnede styrker, udgør perioder med lønnet arbejde eller dermed ligestillede perioder efter betydningen i de omtvistede bestemmelser i bilag VI.

18. NAB og den nederlandske regering har gjort gældende, at udtrykkene »perioder med lønnet arbejde« og »dermed ligestillede perioder«, der anvendes i de omtvistede bestemmelser i bilaget, skal fortolkes i samklang med deres betydning i nederlandsk ret. Set i lyset af de specielle regler, der finder anvendelse på militærpersoner, anses disse i henhold til nederlandsk ret ikke for lønnede arbejdstagere, og militærtjeneste udgør således ikke lønnet eller dermed ligestillet arbejde.

19. Under henvisning til forordningens artikel 13, stk. 2, litra e), og Domstolens dom i sagen Olivieri-Coenen [5] samt dom af 24. marts 1994 i sagen Van Poucke [6] har Kommissionen gjort gældende, at de ovennævnte bestemmelser, især som følge af det underordnelsesforhold, der karakteriserer militæret, omfatter både værnepligt og frivillig militærtjeneste.

20. Den franske regering har under retsmødet henvist til forordningens artikel 1, litra s), og anført, at de pågældende bestemmelser bør fortolkes efter deres betydning i WAO, hvori en periode med militærtjeneste, bl.a. under hensyntagen til de særlige disciplinærregler, der karakteriserer militærtjeneste, ikke anses for en periode med lønnet arbejde eller dermed ligestillet arbejde. Den franske regering har imidlertid også anført, at en arbejdstager, der er indkaldt til militærtjeneste, og som er forsikret, i henhold til forordningens artikel 13, stk. 2, litra e), sidste punktum, fortsat anses for arbejdstager, og at den periode, hvori der blev udført militærtjeneste, i den foreliggende sag følgelig er ligestillet med en periode med lønnet arbejde.

21. Det skal først påpeges, at det i henhold til fast praksis ved fortolkning af en fællesskabsregel er nødvendigt ikke blot at tage hensyn til ordlyden, men i givet fald ligeledes til den sammenhæng, hvori den indgår, og de

5 — Nævnt ovenfor i fodnote 2.

6 — Sag C-71/93, Sml. I, s. 1101.

mål, der forfølges med den ordning, som den udgør en del af [7].

22. Dernæst skal det påpeges, at det ligeledes følger af fast praksis, at der i henhold til traktatens artikel 51, som forordning nr. 1408/71 er en gennemførelse af, skal ske en samordning og ikke en harmonisering af medlemsstaternes lovgivninger. Traktatens artikel 51 berører således ikke forskellene i de materielle og formelle regler i medlemsstaternes sociale sikringsordninger, og dermed forskellene i den retsstilling, de, der er beskæftiget i henhold til medlemsstaternes lovgivning, har [8].

23. I den foreliggende sag forholder det sig, som Kommissionen med rette har anført, således, at de omtvistede bestemmelser i bilag VI er blevet indført for at sørge for, at den sociale sikring også omfatter dem, der har arbejdet, inden WAO trådte i kraft, og som derfor ikke er forsikret i medfør af denne lov [9]. Jeg kan tilføje, at bestemmelserne også blev indført med det formål, at de nævnte personer i ens omfang og på samme måde som de, der har tilbagelagt forsikringsperioder i henhold til WAO, dækkes af de sociale sikringsydelser [10].

24. Det følger rent faktisk af den udtrykkelige ordlyd af disse bestemmelser, hvorefter en ydelse ved invaliditet i den situation, der her er relevant, fastlægges *i henhold til* reglerne i WAO og *under hensyntagen til* de perioder med lønnet arbejde, der er tilbagelagt inden WAO's ikrafttræden, at beskæftigelsesperioder, der er tilbagelagt inden den 1. juli 1967, med hensyn til anvendelsen af forordningen er ligestillet med beskæftigelsesperioder tilbagelagt under WAO. Som følge heraf kan disse perioder kun betegnes som »perioder med lønnet arbejde og dermed ligestillede perioder« og medregnes ved fastlæggelse af den skyldige ydelse, såfremt man i henhold til WAO kunne have kvalificeret dem som sådanne beskæftigelsesperioder, hvis de var blevet tilbagelagt efter denne lovs ikrafttræden.

Med andre ord skal der, som den nederlandske regering med rette har fremhævet, ved perioder med lønnet arbejde og dermed ligestillede perioder efter betydningen i de omtvistede bestemmelser i bilag VI tages hensyn til de perioder, der ville have været forsikringsperioder, såfremt de var blevet tilbagelagt efter WAO's ikrafttræden. Den militærtjeneste, sagsøgerne i hovedsagen har forrettet, udgør følgelig »perioder med lønnet arbejde og dermed ligestillede

7 — Jf. f.eks. dom af 30.1.1997, sag C-340/94, De Jaeck, Sml. I, s. 461, præmis 17.

8 — Jf. bl.a. dom af 12.6.1997, sag C-266/95, García, Sml. I, s. 3279, præmis 27, De Jaeck-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 7, præmis 18, dom af 30.1.1997, forenede sager C-4/95 og C-/95, Stöber og Piosa Pereira, Sml. I, s. 511, præmis 36, og af 15.1.1986, sag 41/84, Pinna, Sml. s. 1, præmis 20.

9 — Dette er grunden til, at der i ovennævnte bestemmelser tales om på den ene side »forsikringsperioder«, der er tilbagelagt i henhold til WAO, og på den anden side »perioder med lønnet arbejde« osv., som er tilbagelagt inden den 1.7.1967, da WAO trådte i kraft.

10 — Dette fremgår — med belæg — af ordlyden af den oprindelige bestemmelse i bilag V, rubrik F, punkt 4, litra a), til forordningen: »Ved anvendelse af bestemmelserne i forordningens artikel 46, stk. 2, anses også beskæftigelsesperioder og dermed ligestillede perioder tilbagelagt i Nederlandene før den 1.7.1967 for forsikringsperioder tilbagelagt efter nederlandsk lovgivning om uarbejdsdygtighed«.

perioder« i henhold til forordningens bilag VI, såfremt den er omfattet af WAO.

25. Denne fortolkning, der efter min opfattelse allerede fremgår af ordlyden af de omtvistede bestemmelser i bilag VI, er også i overensstemmelse med definitionen af udtrykkene »beskæftigelsesperioder« og »perioder med selvstændig virksomhed« i ovennævnte artikel 1, litra s) (jf. ovenfor under punkt 15). Som det fremgår af den indledende sætning i nævnte bestemmelse, gælder disse definitioner for hele forordningens vedkommende, og det arbejde, der konkret er tale om, kvalificeres i henhold til den lovgivning, hvorefter arbejdet er blevet udøvet [11].

26. Jeg kan ikke følge Kommissionens modsatte opfattelse af, at de pågældende begreber i bilag VI skal fortolkes således, at de omfatter den frivillige militærtjeneste og værnepligten. En sådan synsvinkel forudsætter, at disse begreber har et selvstændigt fællesskabsretligt indhold, uafhængigt af (dvs. i modstrid med), hvad der er fastlagt i national ret.

Men denne påstand er efter min opfattelse forkert.

27. Hvis man godtog opfattelsen, ville det betyde, at man anerkendte, at forordningen, der er et middel til at opnå samordning, var blevet forvandlet til et middel til harmonisering af medlemsstaternes lovgivning vedrørende social sikring. Det ville være i modstrid med fællesskabslovgivers udtrykkelige mål, som jeg har beskrevet ovenfor (jf. punkt 22).

28. Denne synsvinkel er i øvrigt også blevet forkastet i retspraksis. Det gælder særligt ovennævnte dom i De Jaeck-sagen [12], hvori Domstolen, der blev bedt om at fortolke begreberne lønnet beskæftigelse og selvstændig beskæftigelse i forordningens afsnit II, fastslog, at »ligesom spørgsmålet om, hvorvidt en person skal anses for arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende i henhold til forordningens artikel 1, litra a), og artikel 2, stk. 1, afhænger af den nationale sikringsordning, som den pågældende er tilsluttet, skal der ved begreberne henholdsvis lønnet beskæftigelse og selvstændig beskæftigelse i forordningens afsnit II forstås virksomhed, der kvalificeres som sådan ved anvendelsen af lovgivningen om social sikring i den medlemsstat, på hvis område beskæftigelsen udøves« [13]. I samme dom præciserede Domstolen i øvrigt, at de ovennævnte begreber i afsnit II ikke har nogen selvstændig fællesskabsbetydning, som er baseret på arbejdsretten, og Domstolen tog i denne forbindelse også hensyn til, at forordningen blot samordner medlemsstaternes lovgivninger om social sikring [14].

11 — Det er rigtigt, at der i denne bestemmelse ikke tales om »perioder med lønnet arbejde«, men om »beskæftigelsesperioder«. Efter min mening fremgår det imidlertid af den skelnen, der i den samme bestemmelse foretages mellem »beskæftigelsesperioder« og »perioder med selvstændig virksomhed«, at begrebet »beskæftigelsesperioder« under alle omstændigheder omfatter perioder med lønnet arbejde.

12 — Jf. ovenfor, fodnote 7.

13 — Præmis 23 og 24. Jf. ligeledes dom af 30.1.1997, sag C-221/95, Hervein og Hervillier, Sml. I, s. 609, præmis 21.

14 — Præmis 28.

29. I den foreliggende sag fremgår det af forelæggelseskendelsen, at det kriterium, der gør det muligt at afgøre, om en person skal anses for arbejdstager og henhører under WAO, er, om der foreligger et privatretligt eller offentligretligt ansættelsesforhold. Tjenestemænd er udtrykkeligt udelukket fra ordningen, og virksomhed, der udøves som led i det nationale forsvar, anses ikke for lønnet arbejde.

Personer, som aftjener værnepligt, er ikke beskæftiget hverken på grundlag af en kontrakt eller på grundlag af udnævnelse til tjenestemand; de anses ikke for at befinde sig i et lønnet ansættelsesforhold, og deres beskæftigelse anses heller ikke for lønnet arbejde. I socialretlig henseende henhører de under Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Militairen (den nederlandske lov om militærpersoners forsikring mod uarbejdsdygtighed), der trådte i kraft i 1972.

Hvad angår dem, der gør frivillig militærtjeneste, siges det i forelæggelseskendelsen blot, at deres situation ikke afviger væsentligt fra den situation, at der aftjenes værnepligt. Sagsøgte i hovedsagen har anført, at disse personer udøver virksomhed i de bevæbnede styrker på grundlag af offentligretlige bestemmelser og udfører deres opgaver som tjenestemænd i militæret. Hvad angår spørgsmålet om social sikkerhed anføres det i forelæggelseskendelsen, at disse personer er omfattet af særlige bestemmelser om forsikring af militærpersoner mod uarbejdsdygtighed.

30. Af ovenstående kan udledes, at hverken tvungen eller frivillig militærtjeneste, der udøves i Nederlandene, anses for en periode med lønnet arbejde i henhold til WAO, og at de personer, der udøver en sådan tjeneste, ikke er omfattet af WAO, men derimod af specielle reguleringer vedrørende social sikring. I øvrigt fremgår det ikke af nogen af sagens akter, at WAO, indirekte eller gennem henvisning, skulle være blevet udvidet til også at omfatte disse grupper. På grundlag af ovenstående betragtninger kan de omtvistede perioder, hvori sagsøgerne i hovedsagen har gjort militærtjeneste, ikke anses for »perioder med lønnet arbejde« eller »dermed ligestillede perioder« i henhold til de omtvistede bestemmelser i forordningens bilag VI.

31. Kommissionen har gjort gældende, at de personer, der gør frivillig militærtjeneste, befinder sig i et underordnelsesforhold, at de som følge heraf modtager løn for deres tjeneste, at de derfor må anses for tjenestemænd, og at perioden med militærtjeneste bør anses for en periode med lønnet arbejde i henhold til de omtvistede bestemmelser i bilag VI. Kommissionen har i denne forbindelse støttet sig til ovennævnte domme i sagerne Van Poucke og Olivieri-Coenen [15].

32. I det omfang man med disse påstande søger at fortolke de omtvistede bestemmelser i bilag VI på en måde, der er selvstændig og uafhængig af WAO, dvs. på grundlag af konkrete eller formodede karakteristika ved den frivillige militærtjeneste i Nederlandene, må

15 — Jf. ovenfor under henholdsvis fodnote 6 og 2.

dette, som følge af de ovennævnte betragtninger, forkastes.

Hvad angår Van Poucke-dommen så mener jeg ikke, at denne spiller nogen rolle i den foreliggende sag. Her fastslog Domstolen, at en belgisk militærlæge (en tjenestemand) var omfattet af forordningens personelle anvendelsesområde, *fordi* en lovgivning om social sikring, som forordningen fandt anvendelse på, var blevet udvidet til at omfatte disse personer [16]. Derfor fastslog Domstolen også, at den beskæftigelse, der udøves som tjenestemand af en person omfattet af forordningens anvendelsesområde, er lønnet beskæftigelse som omhandlet i forordningens artikel 14c [17]. Domstolen mente således ikke, at tjenestemænd, især militærpersoner, er omfattet af forordningens anvendelsesområde, eller at disse tjenestemænds virksomhed uden videre kan anses for et lønnet arbejde i henhold til forordningen.

33. Olivieri-Coenen-dommen spiller heller ingen rolle i den foreliggende sag. I denne sag mente Domstolen i forbindelse med spørgsmålet om bevilling af en lignende invaliditetsydelse i Nederlandene, at de perioder, hvori en person har været beskæftiget som lærerinde på grundlag af en arbejdskontrakt, indgået med en privat skole, er perioder med lønnet arbejde i henhold til bestemmelserne i forordningens bilag VI (de regler, der også her er tale om), *selv om* vedkommende i perioden var forsikret i henhold til en særlig ordning for tjenestemænd og dermed ligestillede personer [18]. Da det i denne sag ikke blev bestridt, at den pågældendes erhvervsvirksomhed var lønnet beskæftigelse i henhold til nederlandsk ret [19], betyder nævnte dom efter min opfattelse blot, at det forhold, at en person samtidig er omfattet af en speciel regulering vedrørende tjenestemænd, ikke medfører, at denne beskæftigelse ikke længere er en lønnet beskæftigelse i forordningens forstand.

34. Det forhold, at forordningens artikel 13, stk. 2, litra e), bestemmer, at »en person, der er indkaldt eller genindkaldt til militærtjeneste eller civilt arbejde i en medlemsstat, [er] omfattet af denne stats lovgivning«, ændrer ikke noget ved den opfattelse, jeg har gjort gældende ovenfor. Artikel 13 henhører faktisk under forordningens afsnit II om bestemmelse af, hvilken lovgivning der skal anvendes. Som Domstolen har fastslået, finder de forskellige bestemmelser i artikel 13, stk. 2, anvendelse, når der opstår lovkonflikter som følge af, at bopæl og arbejdssted i en vis periode ikke ligger i samme medlemsstat [20], og bestemmelserne har ikke til formål at fastsætte betingelserne for eksistensen af en ret eller pligt til at tilslutte sig en social sikringsordning; en sådan fastsættelse skal ske i de enkelte medlemssta-

16 — Præmis 9 og 11.

17 — Præmis 19.

18 — Præmis 18.

19 — Dette blev også understreget af den nederlandske sociale sikringsmyndighed, der var sagsøgt i hovedsagen (jf. generaladvokat Lenz' forslag til afgørelse i sagen, punkt 12).

20 — Jf. bl.a. dom af 21.2.1991, sag C-245/88, Daalmeijer, Sml. I, s. 555, præmis 13, og af 28.11.1991, sag C-198/90, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. I, s. 5799, præmis 10.

ters lovgivninger [21]. I den foreliggende sag spørges der ikke om, hvilken lovgivning der skal finde anvendelse (det er påvist, at det er nederlandsk ret), og der er heller ikke tale om nogen form for lovkonflikt vedrørende den pågældende periode med militærtjeneste, og bestemmelsen har under alle omstændigheder ikke til formål at forpligte en medlemsstat til at anse en periode, som med hensyn til spørgsmålet om social sikring defineres anderledes i medlemsstatens lovgivning, for en forsikringsperiode eller en periode med lønnet arbejde [22].

35. Under de mundtlige forhandlinger har den franske regering henvist til artikel 13, stk. 2, litra e), sidste punktum, der bestemmer, at »en arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende, der er indkaldt eller genindkaldt til militærtjeneste eller civilt arbejde ... fortsat [anses] for arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende«. Regeringen har fremhævet, at Grahame's værnepligt i henhold til denne bestemmelse skal anses for en periode med lønnet arbejde i betragtning af, at han, jf. forelæggelseskendelsen, arbejdede som tjener, da han blev indkaldt til militærtjeneste. Men i betragtning af, at litra e), som anført ovenfor — som resten af artikel 13 — udelukkende tjener til at bestemme, hvilken lovgivning der skal anvendes i tilfælde af lovkonflikt, og ikke har til formål at definere de materielle forsikringsbetingelser, medfører denne bestemmelse blot i forbindelse med fastlæggelse af, hvilken lovgivning der skal anvendes, at en person, som indkaldes til militærtjeneste, bevarer den egenskab af arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende, vedkommende havde indtil dette tidspunkt. Da betingelserne for at anvende denne bestemmelse ikke er opfyldt i den foreliggende sag, skal den franske regerings argumentation afvises.

21 — Jf. bl.a. dom af 3.5.1990, sag C-2/89, Kits van Heijningen, Sml. I, s. 1755, præmis 19, De Jaeck-dommen, nævnt ovenfor, præmis 27, og dommen i sagen Stöber og Piosa Pereira, nævnt ovenfor, præmis 36.

22 — Naturligvis skal de andre medlemsstater, *i det omfang* militærtjenesten i henhold til lovgivningen i den stat, hvori tjenesten er forrettet, anses for en forsikringsperiode, anerkende den som en sådan periode ved beregningen af det skyldige beløb for ydelsen, *også selv om disse perioder ikke tages i betragtning i disse andre medlemsstater* (jf. dom af 15.12.1993, forenede sager C-113/92, C-114/92 og 156/92, Fabrizii m.fl., Sml. I, s. 6707, præmis 22 og 25). Omvendt skal de andre medlemsstater, såfremt de for deres egne statsborgeres vedkommende anerkender disse perioder som forsikringsperioder under de samme betingelser anerkende militærtjeneste, der er blevet udøvet i en anden medlemsstat (jf. dom af 25.6.1997, sag C-131/96, Romero, Sml. I, s. 3659, præmis 33 og 36).
På samme vis skal en »social fordel« i forordning nr. 1612/68's forstand, der bevilges statsborgere i national ret (idet militærtjenestens varighed medregnes i arbejdspladsanciennitet) ligeledes anvendes på vandrende arbejdstagere, der har aftjent deres værnepligt i deres hjemland (dom af 15.10.1969, sag 15/69, Ugliola, Sml. 1969, s. 93). Indrømmer man derimod de indenlandske statsborgere, der indkaldes til aftjening af værnepligt, en fordel, som ikke er en »social fordel« i forordning nr. 1612/68's forstand, fordi den er tæt knyttet til aftjeningen af værnepligten, så er der ikke pligt til ligeledes at bevilge vandrende arbejdstagere denne fordel (dom af 14.3.1996, sag C-315/94, De Vos, Sml. I, s. 1417, præmis 20-23). Disse sager vedrørte udvidelse af rettigheder, som en medlemsstat bevilger de personer, den indkalder til militærtjeneste, til at omfatte vandrende arbejdstagere; de vedrørte derimod ikke som i den foreliggende sag en medlemsstats specifikke pligt til at anerkende sådanne rettigheder for deres egne værnepligtiges vedkommende.

B — *Det tredje spørgsmål*

36. Der er kun mening i at besvare dette spørgsmål, såfremt perioden med militærtjeneste kan anses for en periode med lønnet arbejde eller en dermed ligestillet periode i henhold til bilag VI. Jeg behandler derfor det tredje spørgsmål under forbehold af mine konstateringer vedrørende det andet spørgsmål.

37. Ifølge de omtvistede bestemmelser i bilag VI skal man ved beregningen af ydelserne i henhold til WAO tage hensyn til de perioder

med lønnet arbejde, der er tilbagelagt *i Nederlandene* før den 1. juli 1967. Som det fremgår af Domstolens praksis i lignende sager, kan det afgørende kriterium for at kunne tage hensyn til disse perioder ikke være, at vedkommende udøver sin aktivitet på Nederlandenes område, men kan derimod være, at personen har en tilstrækkelig tilknytning til Nederlandene gennem sin tilslutning til en social sikringsordning, der falder under forordningen, i dette tilfælde til WAO [23].

38. Som følge heraf, og naturligvis under ovennævnte forbehold, har den omstændighed, at Grahame aftjente en del af sin værnepligt i de nederlandske væbnede styrker (dvs. under nederlandsk overhøjhed) uden for det nederlandske territorium, ingen betydning. Dette gælder så meget desto mere, som det fremgår af NAB's skriftlige indlæg, at det tidligere Hollandsk Ny Guinea, hvor Grahame aftjente værnepligten, var nederlandsk oversøisk territorium (jf. traktatens artikel 227, stk. 1 og 3, traktatens bilag VI samt protokollen af 25.3.1957) indtil den 15. august 1962, hvor højhedsretten til dette territorium blev overført til Republikken Indonesien, og som derfor havde særegen forbindelse med Nederlandene [24].

23 — Jf. dom af 30.3.1993, sag C-282/91, De Wit, Sml. I, s. 1221, præmis 21. Jf ligeledes dom af 23.10.1986, sag 300/84, Van Roosmalen, Sml. s. 3097, præmis 29 og 30, og af 9.7.1987, forenede sager 82/86 og 103/86, Laborero og Sabato, Sml. s. 3401, præmis 24.

24 — Jf. dom af 31.3.1977, sag 87/76, Bozzone, Sml. s. 687, præmis 21.

C — *Det første spørgsmål*

39. Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret reelt oplyst, om de omtvistede bestemmelser i bilag VI er forenelige med traktatens artikel 48 og 51, for så vidt der i disse bestemmelser ikke tages hensyn til perioderne med militærtjeneste ved beregningen af en ydelse ved uarbejdsdygtighed, og om denne undtagelse er berettiget i henhold til traktatens artikel 48, stk. 4.

40. For at kunne svare på dette spørgsmål, må det først undersøges, om de, der gør tvungen eller frivillig militærtjeneste, anses for arbejdstagere i artikel 48's forstand og er omfattet af undtagelsen i artikel 48, stk. 4.

41. Indledningsvis skal det bemærkes, at begrebet arbejdstager i artikel 48's forstand ifølge fast retspraksis har et fællesskabsretligt indhold og skal defineres efter objektive kriterier, som karakteriserer arbejdsforholdet i betragtning af de berørte personers rettigheder og pligter, idet det væsentligste kendetegn ved arbejdsforholdet er, at en person i en vis periode præsterer ydelser mod vederlag for en anden og efter dennes anvisninger; det er derimod uden større betydning, om dette retlige forhold bygger på et

privat- eller offentligretligt grundlag [25]. Reglerne om arbejdskraftens frie bevægelighed sikrer under alle omstændigheder den frie bevægelighed for de personer, der udøver eller ønsker at udøve økonomisk virksomhed [26]. Domstolen har fortolket begrebet arbejdstagere bredt og anerkendt, at tjenestemænd i henhold til traktaten betragtes som lønnede arbejdstagere [27], og endog som en særskilt gruppe lønnede arbejdstagere [28].

42. Anvendelsesområdet for artikel 48, stk. 4, er snævert. Bestemmelsen giver alene medlemsstaterne mulighed for at udelukke andre medlemsstaters statsborgere fra visse funktioner i den offentlige administration; dermed tages der hensyn til medlemsstaternes legitime interesse i at forbeholde deres egne statsborgere en række stillinger, der har forbindelse med udøvelsen af offentlig myndighed og varetagelsen af almene interesser [29]. Domstolen vurderer i hvert enkelt tilfælde, om en beskæftigelse eller funktion henhører under de særlige aktiviteter inden for den offentlige administration. Domstolen har bl.a. bekræftet, at ledende tilsynsførende for tekniske kontorer, ledende tilsynsførende, tilsynsførende med arbejder, tilsynsførende med inventar, natvægtere og arkitekter ved den kommunale forvaltning i Bruxelles og Auderghem [30] er omfattet af denne bestemmelse, mens sygeplejersker på offentlige hospitaler [31] og lærer(kandidater) i det offentlige skolevæsen [32] ikke henhører under bestemmelsen. Det må under alle omstændigheder, som det allerede er blevet fremført i praksis [33], anerkendes, at visse aktiviteter, der er nøje forbundet med udøvelse af offentlig myndighed eller den beføjelse til at udøve tvang, som følger heraf, f.eks. statens forsvar, politiet og opretholdelse af ordenen, skatteopkrævning og retsvæsnet, ubestrideligt henhører under artikel 48, stk. 4 [34].

43. På baggrund af disse betragtninger kan en person, der aftjener sin værnepligt, ikke anses for arbejdstager og henhører derfor i princippet heller ikke under artikel 48. Som sagsøgte i hovedsagen og den nederlandske regering med rette har understreget, er militærtjenesten en obligatorisk indsats over for staten og ikke en økonomisk virksomhed mod vederlag inden for rammerne af et arbejdsforhold. Dette gælder også i tilfælde af, at militæret modtager et beløb fra staten til dækning af personaleudgifter [35]. I betragtning heraf er det ikke nødvendigt at under-

25 — Jf. f.eks. dom af 3.7.1986, sag 66/85, Lawrie-Blum, Sml. s. 2121, præmis 16 og 17, og De Jaeck-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 7, præmis 26 og 27.

26 — Dom af 23.3.1982, sag 53/81, Levin, Sml. s. 1035, præmis 17.

27 — Jf. Van Poucke-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 17.

28 — Dom af 1.2.1996, sag C-308/94, Naruschawicus, Sml. I, s. 207, præmis 21.

29 — Jf. f.eks. dom af 17.12.1980 (foreløbig afgørelse), sag 149/79, Kommissionen mod Belgien, Sml. s. 3881, præmis 10, af 26.5.1982 (endelig afgørelse i ovennævnte sag), Sml. s. 1845, præmis 7, af 3.6.1986, sag 307/84, Kommissionen mod Frankrig, Sml. s. 1725, præmis 12, og af 22.11.1995, sag C-443/93, Vougioukas, Sml. I, s. 4033, præmis 19 og 20.

30 — Jf. dommen i sagen Kommissionen mod Belgien, nævnt i fodnote 29, præmis 8 og 11.

31 — Jf. dommen i sagen Kommissionen mod Frankrig, nævnt i fodnote 29, præmis 13.

32 — Lawrie-Blum-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 25, præmis 29.

33 — Jf. punkt 5 i generaladvokat Mancini's forslag til afgørelse i sagen Kommissionen mod Frankrig, nævnt ovenfor i fodnote 29, og generaladvokat Mayras' forslag til afgørelse ad dom af 21.6.1974, sag 2/74, Reyners, Sml. s. 631.

34 — Jf. ligeledes Kommissionens udtalelse af 18.3.1988 vedrørende anvendelsen af artikel 48, stk. 4, hvor Kommissionen ud over de pågældende specifikke aktiviteter, også nævnte den diplomatiske tjeneste, beskæftigelse i ministerier, regionale regeringer, centralbanker, lovgivende kommissioner osv.

35 — Jf. i samme retning punkt 41 i generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomer's forslag til afgørelse i De Vos-sagen, nævnt ovenfor i fodnote 22.

søge, om militærpersoner henhører under den særlige bestemmelse i artikel 48, stk. 4 [36].

44. Omvendt giver sagens akter, selv om de ikke indeholder mange oplysninger om dette, efter min opfattelse grundlag for at konkludere, at de, der gør frivillig militærtjeneste i Nederlandene, sådan som Kommissionen med rette har betonet, *efter betydningen i traktaten* må anses for arbejdstagere i bred forstand. Som allerede nævnt [37] forretter disse personer deres tjeneste i hæren på grundlag af offentligretlige bestemmelser og udfører deres funktioner som tjenestemænd i militæret. Desuden har Kommissionen, uden at blive modsagt, fremført, at de nævnte personer bør modtage en løn for deres tjeneste. Heraf udleder jeg, at denne aktivitet er en lønnet beskæftigelse og i egenskab heraf henhører under artikel 48. Som følge af sin karakter er aktiviteten desuden omfattet af denne artikels stk. 4.

45. Lad mig nu omtale artikel 51, hvori det bestemmes, at Rådet vedtager de foranstaltninger vedrørende social tryghed, der er nødvendige for gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed. Af indlysende systematiske grunde er det klart, at begrebet arbejdstager er lige så bredt i artikel 51 som i artikel 48. Rådet skal følgelig forestå den foreskrevne samordning således, at den omfatter alle de arbejdstagere, der er omfattet af artikel 48 [38].

46. Men det personelle og saglige anvendelsesområde for forordning nr. 1408/71 er på én gang mindre og større end anvendelsesområdet for traktatens artikel 48 og 51. I forordningens oprindelige version blev artikel 51 angivet som hjemmel, og forordningen var begrænset til at omfatte arbejdstagere; med forordning nr. 1390/81 blev anvendelsesområdet udvidet til også at omfatte selvstændige erhvervsdrivende. Da forordningerne henhører under traktatens afsnit III, kapitel 2 og 3 (artikel 52-66), om henholdsvis etableringsretten og tjenesteydelser, og artikel 51 følgelig ikke kunne være hjemmel for udvidelsen (jf. tredje betragtning til forordning nr. 1390/81), foretog Rådet udvidelsen under henvisning til traktatens artikel 235. Selv om tjenestemænd som nævnt [39] anses for arbejdstagere i henhold til traktatens artikel 48, så er særlige ordninger for tjenestemænd og dermed ligestillede personer ifølge forordningens artikel 4, stk. 4, stadig udelukket fra forordningens anvendelsesområde — også selv om Kommissionen i 1991 fremsatte et forslag om at ændre forordningen således, at den også omfatter tjenestemænd [40].

36 — Det kan under alle omstændigheder ikke bestrides, at de personer, der indkaldes til militærtjeneste, såfremt de skulle anses for arbejdstagere, ville være omfattet af anvendelsesområdet for artikel 48, stk. 4.

37 — Jf. ovenfor, punkt 29.

38 — Jf. Vougioukas-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 29, præmis 30.

39 — Jf. præmis 41.

40 — EFT 1992 C 46, s. 1.

47. Rådets vedvarende afvisning af at regulere dette spørgsmål blev kritiseret usædvanlig voldsomt i Vougioukas-dommen [41]. Domstolen bekræftede imidlertid, at dette ikke kan påvirke gyldigheden af forordningens artikel 4, stk. 4, for så vidt som Rådet, i betragtning af dets vide skøn ved valget af de mest egnede foranstaltninger for at nå det i traktatens artikel 51 tilsigtede resultat, for at sikre samordningen af de særlige ordninger for tjenestemænd i hvert fald delvis kan fravige de fremgangsmåder, der på nuværende tidspunkt fremgår af forordningen (præmis 35).

48. Denne fortolkning er i overensstemmelse med forordningens karakter som et instrument til at samordne, men ikke at harmonisere, medlemsstaternes lovgivninger om social sikkerhed, og den viser, at det forhold, at en person er arbejdstager i traktatens forstand, ikke er nogen automatisk garanti for, at vedkommende kan nyde godt af de gunstige bestemmelser i forordningen. Mens ovennævnte bestemmelser i traktaten anvendes på grundlag af objektive karakteristika ved et arbejdsforhold, så finder forordningen anvendelse som følge af, at vedkommende er tilsluttet en national sikringsordning omfattet af forordningen, og denne tilslutning er underkastet indholdsmæssige betingelser, der er fastsat af den nationale lovgiver.

49. Hvad dette angår kan jeg ikke se, at der er nogen modstrid mellem de omtvistede bestemmelser i bilag VI og traktatens artikel 48 og 51, for så vidt som der henvises til WAO som grundlag for fastlæggelsen af, hvilke perioder der skal tages hensyn til ved beregningen af den ydelse ved invaliditet, der skal bevilges i det foreliggende tilfælde. Desuden har det forhold, at militærtjeneste ifølge den nederlandske regulering af social sikring ikke dækkes af de generelle regler om arbejdstageres sociale sikring i tilfælde af invaliditet, men derimod henhører under en særlig regulering angående tjenestemænd (hvilket er grunden til, at der i den foreliggende sag i princippet ikke kan tages hensyn til de pågældende perioder), intet at gøre med spørgsmålet om gyldigheden af de omstridte bestemmelser i forordningen; det hænger derimod sammen med den nationale lovgivers — helt legitime — frihed til at udforme socialsikringsområdet.

50. Som det fremgår af præmis 36 i Vougioukas-dommen, der allerede er blevet nævnt flere gange, indebærer gyldigheden af de omtvistede bestemmelser i bilag VI — jeg foreslår Domstolen at anerkende, at disse er gyldige — dog ikke, at en begæring om sammenlægning må afslås, når begæringen uden videre i medfør af traktatens artikel 48-51 kan imødekommes uden anvendelse af samordningsregler vedtaget af Rådet.

51. Som det fremgår af forelæggelseskendelsen, af Hollanders' bemærkninger i hans skriftlige og mundtlige indlæg og af den franske regerings udtalelser under retsmødet, foretages der for arbejdstagere, der kan sammenlignes med sagsøgerne i hovedsagen, men som ikke har flyttet deres bopæl til en anden medlemsstat, i princippet ikke med hensyn til sådanne perioder, der her er tale om, nogen nedsættelse af den ydelse, disse ifølge WAO har ret til. Tilsyneladende ville sagsøgerne i hovedsagen, såfremt de var blevet i Nederlandene og havde arbejdet dér, have haft krav på, at de omstridte perioder med militærtjeneste blev medregnet, men de er frataget denne ret, ene og alene fordi de har

41 — Jf. præmis 32 og 33, hvorefter de specifikke kendetegn ved disse reguleringer og heraf følgende tekniske samordningsproblemer oprindelig kunne begrunde denne mangel, men ikke uendeligt kan udgøre en begrundelse, og præmis 34, hvorefter Rådet som følge af denne mangel ikke fuldstændig har opfyldt den forpligtelse, som påhviler det i henhold til traktatens artikel 51.

udøvet deres ret til fri bevægelighed inden for Fællesskabet.

52. Den nederlandske regering har ikke bestridt dette under de mundtlige forhandlinger, og den har heller ikke fremsat nogen overbevisende objektiv begrundelse for forskellen mellem den måde, henholdsvis de arbejdstagere, der bliver i Nederlandene, og de, der flytter til andre medlemsstater, bliver behandlet på, og der fremgår heller ikke noget andet af sagens akter. Jeg anser derfor indholdet af denne konstatering for at være påvist.

53. Jeg finder derfor, at den ovennævnte behandling kan afholde en nederlandsk arbejdstager fra at udøve sin ret til fri bevægelighed, og at den følgelig udgør en forskelsbehandling, der er forbudt i henhold til traktatens artikel 48 og 51. Som følge heraf foreslår jeg, at Domstolen fastslår, at en ordning som den pågældende nederlandske regulering — sådan som Domstolen allerede gjorde det i de lignende sager Vougioukas samt Stöber og Piosa Pereira [42], som jeg hermed henviser til — strider mod de ovennævnte traktatbestemmelser.

VII — Forslag til afgørelse

54. På grundlag af ovenstående betragtninger foreslår jeg Domstolen at besvare de præjudicielle spørgsmål som følger:

»1) Udtrykket 'perioder med lønnet arbejde og dermed ligestillede perioder', der er tilbagelagt i Nederlandene før den 1. juli 1967, som anvendt i bilag VI, rubrikken om Nederlandene, punkt 4, henholdsvis litra a) og c), til Rådets

42 — Jf. Vougioukas-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 29, præmis 38 ff., samt dommen i sagen Stöber og Piosa Pereira, nævnt ovenfor i fodnote 8, præmis 36-39.

forordning (EØF) nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere, selvstændige erhvervsdrivende og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet, som ændret og ajourført ved henholdsvis Rådets forordning (EØF) nr. 2001/83 af 2. juni 1983 og Rådets forordning (EØF) nr. 1248/92 af 30. april 1992, omfatter militærtjeneste, tvungen som frivillig, i de nederlandske bevæbnede styrker i det omfang, hvori militærtjenesten i henhold til WAO anses for en periode med lønnet arbejde eller en dermed ligestillet periode. Med forbehold heraf har den omstændighed, at militærtjenesten er forrettet uden for Nederlandenes område, ingen betydning.

2) Gennemgangen af disse bestemmelser i bilag VI har, sådan som de ovenfor er blevet fortolket, intet frembragt, der kan rejse tvivl om bestemmelsernes gyldighed efter traktatens artikel 48 og 51.

3) Traktatens artikel 48 og 51 skal fortolkes således, at de indeholder et forbud mod, at den kompetente nederlandske institution ved beregningen af en ydelse ved invaliditet undlader at tage hensyn til perioder med militærtjeneste, som er forrettet i de nederlandske bevæbnede styrker, når der er tale om en arbejdstager, der har gjort brug af sin ret til fri bevægelighed inden for Fællesskabet, mens national ret, når der er tale om lønnede arbejdstagere, som bliver i Nederlandene, tillader, at der tages hensyn til sådanne perioder.«